

**ПАРАНІМІЯ** (ад грэч. *para* «каля, побач» + *опута* «імя») – з’ява гукавога і марфалагічнага падабенства слоў пры адрозненні ў іх значэннях. Паранімія праяўляецца ў паронімах – словах адной часціны мовы, утвораных ад аднаго караня, якія маюць блізкае гучанне, але адрозніваюцца значэннем: «бібліятэкарскі» ‘які мае адносіны да бібліятэкара’ – «бібліятэчны» ‘які мае адносіны да бібліятэкі’, «гнуткі» ‘здольны лёгка гнуцца’ – «гнуты» ‘які мае выгнутую форму’, «скавародка» ‘невялікая скаварада’ – «скавароднік» ‘плоскі круглы хлеб, праснак’.

Прыметами паронімаў з’яўляюцца: наяўнасць аднолькавага караня; выразнае адрозненне лексічных значэнняў; частая сугучнасць прыставак і суфіксаў; прыналежнасць да адной часціны мовы.

Паранімы ўзнікаюць словаўтваральным шляхам і запазычваннем. Сэнсаадрознівальныя суфіксы і прыстаўкі могуць далучацца да адной і той жа асновы: «раса» («рас-ян-ы» ‘які мае адносіны да расы’ – «рос-н-ы» ‘пакрыты расою»), «хапіць» («а-хапіць» ‘уклучыць у сферу дзеяння’ – «аб-хапіць» ‘абняць’). Запазычванне іншамойнай лексікі вядзе да ўзнікнення паронімаў: «далікатны» (франц.) ‘ветлівы’ – «далікатэсны» (франц.) ‘прыемны на смак’, «міякард» (грэч.) ‘мышлічная сценка сэрца’ – «міякардыт» (грэч.) ‘захворванне сардэчнай мышцы’.

Паранімы адрозніваюцца ад амонімаў. Так, паранімы – розныя па гучанні і марфалагічнай будове словы («фабрыкант» ‘уладальнік фабрыкі’ – «фабрыкат» ‘гатовы фабрычны выраб’), амонімы – абсалютна аднолькавыя («дзярках» ‘птушка’ – «дзярках» ‘венік’). У семантыцы паронімаў, акрамя дыферэнцыяльных прымет, ёсць і агульныя. Напрыклад, паранімы «чарапахавы» ‘зроблены з ланцыра чарапахі’ – «чарапашы» ‘які належыць чарапасе’ маюць агульнае з’вязаны з чарапахай’. Амонімы семантычна ніяк не з’вязаны паміж сабой. Лексічнае значэнне паронімаў не залежыць ад кантэксту. Дыферэнцыяцыя значэнняў амонімаў выяўляецца пры супастаўленні кантэкстаў іх ужывання: «даслаць пісьмо шатландцы» ‘прадстаўніцтва шатландскага народа’ – «пашыць сукенку з шатландкі» ‘тканіны ў кельтскай клетцы’.

Паранімы адрозніваюцца ад сінонімаў. Паранімы – аднакаранёвыя словы або спрадвечна беларускія («цярпімы» ‘з якім можна мірыцца’ – «цярплівы» ‘які мае вялікае цярпенне’), або запазычаныя («магістрат» ‘орган гарадскога самакіравання’ – «магістрант» ‘асоба з першай вучонай ступенню’). У сінанімічным радзе могуць прысутнічаць аднакаранёвыя і рознакаранёвыя словы як спрадвечна беларускія, так і запазычаныя («сям’я», «дом», «фамілія»). Паранімы – узаеманезамяняльныя словы, якія рэдка ўжываюцца ў адным кантэксце, сінонімы размяшчаюцца сумесна і могуць замяняцца адзін другім (напрыклад, сінонімы ў сказе Якуба Коласа: «Але там, дзесь у патаемных глыбінях, нешта **бурліла, кіпела, узнімалася, ірвалася** наверх»).

Вылучаюць міжмоўныя паранімы – блізкія па гучанні, але не тоесныя сэнсава словы розных моў: белар. «канюшына» ‘расліна’ – руск. «конюшня»

‘месца для коней’, белар. «пільны» ‘ўважлівы’ – руск. «пыльный» ‘пакрыты пылам’.

У адным кантэксце могуць ужывацца сугучныя словы, як уласна паронімы, так і рознакаранёвыя. Такое ўжыванне называецца паранамазіяй. **Паранамазія**, або паранімічная атракцыя (ад грэч. «рага» ‘ўсюды’ + «*onomazo*» ‘назва’), – стылістычная з’ява, заснаваная на збліжэнні сугучных слоў: «**руіны** запарушваюцца / **рунь** / уваскрашае руны / неба блізка» (А.Разанаў); «Духмянасць, нібы **мацыёла** ад сонечнага **мацыёну**» (П.Панчанка).

*Т.Я.Старасценка*

РЕПОЗИТОРИЙ БГПУ